

4.9.2025

EOAK/4974/2025

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Heidi Laurila

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LAIKSI SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMISESTÄ ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA JA SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI HE 50/2025 VP

1 PYYNTÖ

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää asiantuntijaa kuultavaksi sekä kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 50/2025 vp).

Esitän lausuntonani kohteliaimmin seuraavan.

2 ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia (jälj. järjestämislaki), rajat ylittävistä terveydenhuollosta annettua lakia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annettua lakia.

Järjestämislakia muutettaisiin siten, että hyvinvointialueilla, Helsingin kaupungilla ja HUS-yhtymällä ei jatkossa enää olisi lakisääteistä velvoitetta järjestää kiireellisen hoidon lisäksi välttämättömiksi arvioituja kiireettömiä terveydenhuollon palveluja ulkomaalaislaissa tarkoitetulla tavalla laittomasti maassa oleskeleville kolmansien maiden kansalaisille.

Hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän olisi kuitenkin järjestettävä laittomasti maassa oleskeleville kolmansien maiden kansalaisille yksilölliseen lääketieteelliseen tarpeen arviointiin perustuva välttämätön kiireetön hoito, jos sen epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta henkilön terveydentilan tai vamman vuoksi taikka jos epääminen vakavasti vaarantaisi muun henkilön tai väestön terveyden tai alaikäisen, jonka huolenpidosta henkilö vastaa, hyvinvoinnin.

Hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän tulisi kuitenkin edelleen järjestää laittomasti maassa oleskeleville naisille raskauteen liittyvät terveyspalvelut. Lisäksi lapsille tulisi järjestää tarvittavat terveydenhuollon palvelut saman laajuisina kuin hyvinvointialueen asukkaille. Henkilölle alaikäisenä aloitettu keskeneräinen hoito on järjestettävä hoidon loppuun saakka, vaikka henkilö tulisi täysi-ikäiseksi.

Esityksessä esitetään myös täsmennettäväksi rajat ylittävästä terveydenhuollosta annettua lakia siten, että Kansaneläkelaitoksen olisi jatkossakin korvattava hyvinvointialueille, Helsingin kaupungille ja HUS-yhtymälle myös laittomasti maassa oleskeleville kolmansien maiden kansalaisille annettu hoito. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annettua lakia täsmennettäisiin.

Ehdotetut muutokset perustuvat pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman maahanmuuttopoliittisiin kirjauksiin, joilla pyritään tehostamaan laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden maasta poistumista ja poistamista sekä turvaamaan paremmin yleinen järjestys ja turvallisuus.

Esityksen tavoitteet eivät varsinaisesti liity valtiontalouden säästötavoitteisiin¹.

3 TAUSTAA

Olen antanut aiemmin sosiaali- ja terveysministeriölle lausuntoni luonnoksesta hallituksen esitykseksi kyseessä olevassa asiassa. Viitataan 24.6.2024 (EOAK/3366/2024) ja 29.1.2025 (EOAK/7159/2024) antamiini lausuntoihin.

Hallituksen esityksen luonnoksen johdosta lausumani on huomioitu hallituksen esityksessä joiltakin osin. Muutoksia on tehty siltä osin kuin katsoin, että yksilölliseen lääketieteelliseen tarpeeseen perustuvassa arvioinnissa tuli huomioida tilanteet, joissa kyse on hoidosta henkilölle, joka vastaa lapsen huolenpidosta ja kasvatuksesta ja hoidon saaminen olisi lapsen edun mukaista (56 b § 1 mom.). Tällaisissa tilanteissa voi mielestäni olla kyse muustakin kuin lapsen terveydestä (esimerkiksi lapsen hoiva, kasvatus, koulunkäynti tai harrastukset). Hallituksen esityksessä ehdotetun säännöksen tekstiin on myös lisätty maininta siitä, että henkilölle alaikäisenä aloitettu keskeneräinen hoito on järjestettävä hoidon loppuun saakka, vaikka henkilö tulisi täysi-ikäiseksi (56 b § 3 mom.).

Voimassa oleva järjestämislain 56 a § (1185/2022) on tullut voimaan 1.1.2023. Se velvoittaa hyvinvointialueet, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän kiireellisen hoidon lisäksi järjestämään välttämättömäksi arvioituja terveydenhuollon palveluja eräille ulkomaalaisille henkilöille, joilla ei ole Suomessa kotikuntaa tai joilla ei ole muun kansallisen lain tai Suomea sitovan kansainvälisen lainsäädännön tai sopimuksen nojalla oikeutta muihin julkisen terveydenhuollon palveluihin kuin kiireelliseen hoitoon.

¹ HE, 44

Voimassa oleva lainsäädäntö takaa siten laittomasti maassa oleskeleville henkilöille terveydenhuoltolain 50 §:n 1 momentissa määritellyn kiireellisen hoidon lisäksi myös välttämättömiksi arvioidut terveydenhuollon palvelut.

HE 112/2022 vp

Voimassa olevan järjestämislain 56 a §:n säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä todettiin muun muassa seuraavaa (HE 112/2022 vp, s. 52–53).

Terveydenhuoltoa koskevien palveluiden osalta esityksen tavoitteena on korottaa kansallisessa laissa säädettyä niin kutsuttua eksistenssiminimiä, eli ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistasoa. Hallituksen näkemyksen mukaan esityksellä parannettaisiin Suomessa oleskelevien henkilöiden perustuslaissa turvattua oikeutta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon sekä yhdenvertaiseen kohteluun. Hallituksen mukaan ehdotetun muutoksen avulla Suomi lisäksi nykyistä paremmin huomioisi Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoitteita. Esityksen esitetyt muutokset ovat yleisiä eikä hallitus katso niiden loukkaavan muun väestön perustuslailla säädettyjä oikeuksia.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi hallituksen esitystä (HE 112/2022 vp) koskevassa mietinnössään muun muassa seuraavaa (StVM 26/22 vp).

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää ehdotettua sääntelyä sisällöltään perusteltuna ja sen henkilöllistä soveltamisalaa kannatettavana. Sääntely parantaa sen soveltamisalaan kuuluvien, usein varsin haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asemaa. Välttämättömän hoidon antamatta jättäminen voi myös pahentaa sairauksia ja lisätä inhimillistä kärsimystä sekä nykyisen sääntelyn mukaisena kiireellisenä hoitona annettavan erikoissairaanhoidon tarvetta. Ehdotetulla sääntelyllä on mahdollista vähentää yhteiskunnassa ilmenevää tietyn ihmisryhmän terveydentilan heikentymisen myötä lisääntyvää pahoinvointia, jolla voi olla myös laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Valiokunta arvioi myös muuttunutta turvallisuuspoliittista tilannetta ja toi esille muun muassa seuraavaa.

Valiokunta toteaa, että käsillä olevassa esityksessä on tarkoituksena parantaa Suomessa pitempiaikaisesti oleskelevien ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asemaa terveydenhuollon palvelujen saatavuuden näkökulmasta. Esityksellä ei sen sijaan ratkaista sitä, onko tietyn henkilön oleskelu Suomessa laillista vaiko laitonta. Esityksellä ei myöskään vaikuteta siihen, miten vältetään, että sääntöjen vastaisesti Suomessa oleskelevien henkilöiden oleskelu muuttuu pitkäaikaiseksi. Nämä kysymykset ratkaistaan ulkomaalaislainsäädännön perusteella.

[– –]

Muuttoliikkeiden syyt ovat ministeriön selvityksen mukaan moninaiset, ja tutkitusti merkittävä osa syistä on ennen kaikkea työntäviä. Merkittävimpiä tekijöitä turvapaikanhakijoiden määrässä ovat kansainvälisten konfliktien ja ihmisoikeusloukkausten määrä ja laajuus sekä mahdolliset ympäristökatastrofit. Hallituksen esityksen mukaan (s. 30) kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa ei ole löydetty yhteyttä vastaanottovaltion terveydenhuolto-oikeuksien ja niin sanottujen paperittomien henkilöiden kohdevaltion valinnan välillä. Kohdevaltio valitaan esityksen mukaan usein sen perusteella, missä maassa arvioidaan olevan parhaimmat työllisyysmahdollisuudet harmaan talouden piiristä tai mistä löytyy valmiiksi tukiverkostoa.

Valiokunta toteaa, että väestön toimintakyky ja palvelut ovat yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa mainittuja elintärkeitä toimintoja. Terveys- ja huoltojärjestelmään kohdistuu parhaillaan sekä kansallisen että kansainvälisen tilanteen vuoksi monia paineita, ja hoidon saatavuus on muun muassa covid-19-pandemian johdosta heikentynyt. Nämä ongelmat voivat nopeasti kärjistyä tilanteessa, jossa terveydenhuoltojärjestelmän kantokykyyn kohdistuisi ulkoinen shokki, kuten merkittävä asiakasmäärän kasvu. Euroopan heikentyneeseen turvallisuustilanteeseen ja sen ennakoimattomiin vaikutuksiin varautumiseksi on valiokunnan näkemyksen mukaan, aiheellista seurata tarkkaan Suomessa olevien tai Suomeen pyrkivien niin sanottujen paperittomien ja paperittomien kaltaisessa tilanteessa olevien määrän kehitystä erityisesti Venäjän hyökkäyssodan vuoksi. Valiokunta korostaa, että maahantuloon liittyviin kriisitilanteisiin puuttumiseksi tulee olla lainsäädännössä riittävät keinot.

HE 343/2014 vp

Järjestämislain 56 a §:n säätämiseen johtaneen esityksen pohjana oli keväällä 2015 rauennut hallituksen esitys HE 343/2014 vp. Kyseisessä esityksessä ehdotettiin säädettäväksi laki kunnan velvollisuudesta järjestää eräitä terveydenhuollon palveluja eräille ulkomaalaisille ja laiksi rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain muuttamisesta.

Hallituksen esityksen HE 343/2014 vp mukaan lailla olisi turvattu tuolloista paremmin oikeus välttämättömään huolenpitoon ja riittäviin terveyspalveluihin Suomessa oleskeleville kolmansien maiden kansalaisille, joilla ei ollut ulkomaalaislaissa edellytettyä oleskelulupaa tai joille oli eräistä ulkomaalaislaissa erikseen määritellyistä syistä myönnetty tilapäinen oleskelulupa, mutta joilla ei ollut oikeutta muihin julkisen terveydenhuollon palveluihin kuin kiireelliseen hoitoon. Tällaisia palveluja olivat esityksen mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön välttämättömiksi arvioimat lyhytkestoiset terveyspalvelut, joita olivat raskauden ja synnytyksen hoitoon liittyvät palvelut sekä pitkäaikais- ja muiden sairauksien hoito silloin, kun terveydenhuollon ammattihenkilö arvioi hoidon olevan välttämätöntä ottaen huomioon henkilön terveydentila ja hänen Suomessa oleskelunsa kesto.

Esityksen mukaan lakiehdotuksessa tarkoitetuille alaikäisille olisi tullut järjestää kaikki tarvittavat terveydenhuollon palvelut saman laajuisina kuin niille alaikäisille, joilla oli Suomessa kotikunta. Oikeus terveystalveluihin olisi siten ollut lähinnä saman laajuinen kuin Suomessa kansainvälistä suojelua hakevilla turvapaikanhakijoilla.

Hallituksen esityksen mukaan ehdotetun lain tarkoituksena oli saattaa lainsäädäntö nykyistä paremmin vastaamaan kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja perustuslain vaatimuksia siltä osin kuin on kysymys Suomessa luvatta oleskelevien huolenpidon ja terveysturvan toteutumisesta.

Perustuslakivaliokunta totesi hallituksen esitystä (HE 343/2014 vp) koskevassa lausunnossaan seuraavaa (PeVL 73/2014 vp).

Esityksen arvioinnin kannalta merkityksellisiä ovat perustuslain 19 §:n välttämätöntä huolenpitoa koskeva sääntely ja 22 §:n mukainen julkisen vallan velvoite turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen sekä myös 6 §:n yhdenvertaisuutta koskeva säännös.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Säännös turvaa jokaiselle Suomen lainkäyttöpiirissä olevalle subjektiivisen oikeuden sellaiseen tulotasoon ja palveluihin, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistaso (ks. HE 309/1993 vp, s. 69/II). Tähän kuuluu esimerkiksi terveyden ja elinkyvyn säilyttämisen kannalta välttämätön kiireellinen sairaanhoito (ks. esim. PeVL 20/2004 vp, s. 2/I). Hallituksen esitys toteuttaa perustuslain 19 §:n 1 momenttia, joten ehdotus on perustuslain perusoikeussäätelyn mukainen.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Lakiehdotus turvaa nykyistä paremmin oikeuden välttämättömään huolenpitoon ja riittäviin terveystalveluihin Suomessa oleskeleville kolmansien maiden kansalaisille. Perustuslakivaliokunnan käytännössä on vakiintuneesti katsottu, ettei perustuslaki sinänsä estä asettamasta ehtoja 19 §:n 2 momentin mukaista perustoimeentuloa turvaavan etuuden saamiselle. Tämä saattaisi liittyä esimerkiksi Suomessa asumiseen tai työskentelemiseen. Nyt ehdotettu sääntely kuitenkin koskee perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaista ns. eksistenssiminimiä eli ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistasoa, joka kuuluu kaikille.

Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Valiokunnalla ei ole tältäköän osin huomautettavaa ehdotettuun sääntelyyn.

4 ARVIO ESITYKSESTÄ

Nyt arvioitavana olevan esityksen kannalta merkityksellisiä ovat perustuslain 19 §:n välttämätöntä huolenpitoa ja riittäviä terveystalveluita koskeva sääntely, 22 §:n mukainen julkisen vallan velvoite turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen sekä 6 §:n yhdenvertaisuutta ja syrjinnän kieltoa koskeva sääntely.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin säännös turvaa jokaiselle Suomen lainkäyttöpiirissä olevalle subjektiivisen suoraan perustuslain perusteella toimeenpantavissa olevan oikeuden palveluihin, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistaso (ks. HE 309/1993 vp, s. 69/II). Tähän kuuluu esimerkiksi terveyden ja elinkyvyn säilyttämisen kannalta välttämätön kiireellinen sairaanhoito (ks. esim. PeVL 20/2004 vp, s. 2/I). Säännöksellä on läheinen kytkentä oikeutta elämään koskevaan perustuslain sääntelyyn.

Nyt ehdotettu sääntely koskee keskeisesti perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaista ns. eksistenssiminimiä eli ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäisturvaa. Vähimmäisturva kuuluu kaikille Suomen oikeudenkäyttöpiirissä oleskeleville henkilöille eli myös niille, jotka ovat tulleet maahan tai oleskelevat maassa laittomasti. Edellytyksenä on, että henkilö ei kykene hankkimaan momentissa tarkoitettua turvaa omalla toiminnallaan taikka saa sitä jonkin muun valtion lainsäädännön perusteella, valtioiden välisen sopimuksen perusteella tai muilta henkilöiltä. Perustuslain 19 §:n 3 momentissa säädetty palveluiden taso on korkeampi kuin perustuslain 19 §:n 1 momentin mukainen välttämätön huolenpito. Perustuslain 19 §:n turvaamien muiden kuin 1 momentin oikeuksien edellytykseksi on käsitykseni mukaan perusoikeuksien yleisten oppien mukaan mahdollista asettaa esimerkiksi maassa asumista tai työskentelyä koskeva vaatimus. Sen vuoksi nyt ensisijaisena tehtävänä on arvioida, turvaako esitys perustuslain 19 §:n 1 momentin edellyttämällä tavalla ihmisarvoisen elämän edellytykset.

Perustuslain lisäksi ehdotuksen arvioinnin tulee perustua esityksessäkin kuvattuihin Suomea sitoviin ihmisoikeusvelvoitteisiin, kuten YK:n TSS-sopimus, lapsen oikeuksien sopimus ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus, rotusyrjinnän vastainen sopimus, Euroopan neuvoston sosiaalinen peruskirja ja Euroopan ihmisoikeussopimus sekä sopimusten valvontaelinten kannanottoihin.²

Totean, että 1.1.2023 voimaan tullut voimassa olevan järjestämislain 56 a §:n sääntely paransi laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden asemaa. Nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä ehdotetaan palaamista tuota muutosta edeltäneeseen oikeustilaan, jossa ihmisoikeussopimusten valvontaelimet kohdistivat arvostelua Suomen lainsäädäntöä kohtaan.

Suomea sitovien ihmisoikeussopimusten valvontaelimet kiinnittivät ennen nyt voimassa olevan järjestämislain 56 a §:n säätämistä huomiota siihen, ettei Suomen lainsäädäntö riittävällä tavalla taannut kaikkien henkilöiden terveyttä koskevaa oikeutta.

Kuten hallituksen esityksessä (s. 51) todetaan, rotusyrjinnän vastaisen yleissopimuksen valvontakomitea on ilmaissut Suomelle huolensa paperittomien henkilöiden vaikeuksista päästä muissa kuin kiireellisissä tilanteissa terveyspalvelujen piiriin. Komitea suositteli Suomea ryhtymään konkreettisiin toimenpiteisiin, jotta paperittomat henkilöt pääsisivät tehokkaasti kohtuuhintaisten ja asianmukaisten terveyspalvelujen piiriin.

Hallituksen esityksessä kerrotaan myös (s. 47), että YK:n taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen valvontakomitea suositteli antamissaan loppupäätelmissä Suomen seitsemännestä määräaikaisraportista (E/C.12/FIN/CO/7), että Suomi ottaa sosiaali- ja terveyspalvelujen rakenneuudistuksessa huomioon muun ohella esteet, joita esimerkiksi paperittomat henkilöt kohtaavat palvelujen saannissa. Komitea viittasi oikeutta terveyteen koskevaan yleiskommenttiinsa ja suositteli, että Suomi varmistaa, että jokaisella on pääsy ehkäiseviin, parantaviin ja lievittäviin terveyspalveluihin riippumatta heidän oikeudellisesta statuksestaan tai dokumentaatiostaan. TSS-komitea on jo aiemmin loppupäätelmissään Suomen kuudennesta määräaikaisraportista (E/C.12/FIN/CO/6) ilmaissut huolensa siitä, ettei ilman oleskeluoikeutta maassa oleskelevilla henkilöillä ole oikeutta muuhun kuin kiireelliseen hoitoon. Komitea suositteli Suomea ottamaan askelia siihen suuntaan, että ilman oleskeluoikeutta maassa oleskelevat henkilöt pääsevät kaikkiin välttämättömiin terveyspalveluihin.

² TSS-komitean päätelmät Suomen seitsemännestä määräaikaisraportista, E/C.12/FIN/CO/7 sekä rotusyrjinnän poistamista käsittelevän komitean Suomea koskevat loppupäätelmät, CERD/C/FIN/CO/23, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean Suomea koskeva raportti tammikuu 2014

On ilmeistä, että nyt käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetut muutokset turvaisivat tällä hetkellä voimassa olevaa sääntelyä heikommin laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden oikeuden välttämättömään huolenpitoon ja riittäviin terveyspalveluihin sekä yhdenvertaiseen kohteluun.

Pidän ehdotusta ongelmallisena ihmisoikeussopimusten valvontaelinten kannanottojen valossa.

Voimassa oleva sääntely on ollut voimassa vasta varsin lyhyen ajan. Kuten esityksessäkin tuodaan, ilmi, tiedot ja kokemukset voimassa olevan lain soveltamisesta ovat vähäisiä. Nykytilan arvio perustuu verraten lyhyeen järjestämislain 56 a §:n voimassaoloaikaan. Hyvinvointialueilta välittyneiden tietojen perusteella on esityksen mukaan alustavasti arvioitavissa, että voimassa olevalla lailla ei ole toistaiseksi ollut laittomasti maassa oleskeleville tarkoitettuja välttämättömiksi arvioituja terveyspalveluita käyttäneiden henkilöiden lukumäärään tai palveluiden kustannuksiin (s.15).

Lainsäädännön turvaama oikeus terveydenhuoltoon on perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta sitä tärkeämpi mitä pidempään maassa oleskelu kestää. Laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden oleskelu Suomessa voi tosiasiallisesti kestää kuukausia tai jopa vuosia. Suuri osa pitkään laittomasti maassa oleskelevista on saapunut Suomeen turvapaikanhakijoina, monet vuosina 2015–2016³.

Totean ehdotetusta 56 b §:ssä turvatuista oikeuksista seuraavan.

Pidän perustuslain 22 §:n perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoite huomioon ottaen välttämättömänä haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden suojelemiseksi, että esityksen mukaisesti turvataan yksilölliseen lääketieteelliseen tarpeeseen perustuva välttämätön kiireetön hoito, jos sen epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta henkilön terveydentilan tai vamman vuoksi henkilön oleskelustatuksesta riippumatta.

Pidän myös muiden henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi välttämättömänä, että välttämätön kiireetön hoito turvataan ehdotuksen mukaisesti tilanteessa, jossa sen epääminen vakavasti vaarantaisi muun henkilön tai väestön terveyden.

Lapsen oikeuksien toteutumiseksi on välttämätöntä, että ehdotuksen mukaan alaikäiselle on järjestettävä terveydenhuollon palvelut samassa laajuudessa kuin hyvinvointialueen asukkaille (2 mom.), ja että järjestämisvastuu ulottuu tilanteeseen, jossa välttämättömän kiireettömän hoidon epääminen vakavasti vaarantaisi alaikäisen, jonka huolenpidosta henkilö vastaa, hyvinvoinnin (1 mom.).

³ HE, s. 20

Hallituksen esityksessä ehdotetun 56 b §:n i momentin viimeisen lauseen mukaan hyvinvointialueen on järjestettävä laittomasti maassa oleskelevalle naiselle hänen raskauteensa liittyvät terveyspalvelut. Totean tältä osin, että kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan YK:n yleissopimuksen 12 artiklan mukaan:

1. Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin naisten syrjinnän poistamiseksi terveydenhoidon alalla ja varmistaakseen miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta terveydenhoitopalvelujen saannin, mukaan lukien perhesuunnitteluun liittyvät palvelut.
2. Edellä olevan 1 kappaleen määräyksistä riippumatta sopimusvaltiot varmistavat naisille asianmukaiset palvelut raskauden, synnytyksen ja synnytyksen jälkeisen kauden aikana, antaen tarvittaessa palveluja maksuttomasti sekä riittävän ravinnon raskauden ja imettämisen aikana.

Säännöstä tulisi muuttaa siten, että se kattaa yksiselitteisesti raskauden, synnytyksen ja synnytyksen jälkeisen kauden, jotta sääntely täyttäisi ihmisoikeussopimuksessa valtiolle asetetun velvoitteen ja lain täsmällisyysvaatimuksen.

Totean vielä, että esityksen mukaan välttämätön kiireetön hoito tulisi järjestää vain, jos sen epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta henkilön terveydentilan tai vamman vuoksi taikka vakavasti vaarantaisi muun henkilön tai väestön terveyden tai alaikäisen, jonka huolenpidosta henkilö vastaa, hyvinvoinnin.

Sinänsä katson, että järjestelmä, jossa perusoikeus turvataan yksilölliseen tarpeeseen perustuvalla arvioinnilla, voi olla perustuslain 19 §:n 1 momentin vaatimusten mukainen, mikäli palveluiden saamiselle asetetut edellytykset, palveluiden tasoon tai laatuun liittyvä harkinta ja menettelyt eivät muodostu tosiasiasa esteeksi perusoikeuden toteutumiselle (ks. myös PeVL 25/2024 vp).

Esityksessä ehdotetaan, että välttämätön hoito voidaan antaa yksilöllisesti arvioituun lääketieteelliseen tarpeeseen perustuen. Tältä osin totean, että velvollisuus terveydenhuollon järjestämiseen tulisi lainsäädännössä määritellä siten, ettei tosiasiallinen mahdollisuus palveluiden saamiseen vaarannu. Kynnys palveluiden saamiseksi yksilöllisen hoidon tarpeen arvioinnin perusteella on asetettu mielestäni hyvin korkealle, kun siinä asetetaan hoidon saamisen edellytykseksi, että hoidon epääminen on ”ilmeisen kohtuutonta”.

Kiinnitän tässä yhteydessä huomiota siihen, että muun muassa vammaisten henkilöiden oikeus tarvitsemiinsa välttämättömiin terveyspalveluihin toteutuu esityksen mukaan edellä esitetyn yksilöllisen harkinnan kautta⁴.

⁴ HE, s. 23

Katson, että hoidon epäämistä ei tulisi myöskään sitoa ainoastaan hoitoa saavan henkilön terveydentilaan tai vammaan, vaan sääntelyn tulisi mahdollistaa myös muun painavan syyn huomioiminen (esim. sosiaaliset syyt). Pykälässä (56 a § 1 mom.) mainitun muun henkilön osalta vaarantamisen tulisi voida kytkeytyä kyseisen muun henkilön terveyden lisäksi laajemmin henkilön muuhun hyvinvointiin, kuten alaikäisten huolenpidosta vastaavien henkilöiden kohdalla esitetään. Tällä olisi merkitystä esimerkiksi tilanteessa, jossa muu henkilö vastaa vanhuksen tai täysi-ikäisen vammaisen henkilön huolenpidosta.

Lakiehdotus sisältää useita tulkinnanvaraisia käsitteitä, joiden tulkinta, soveltaminen ja toimeenpano jää ensisijaisesti muiden kuin oikeudellisen koulutuksen saaneiden henkilöiden tehtäväksi. Terveydenhuollon ammattihenkilö arvioisi tutkimusten ja hoidon välttämättömyyden tapauskohtaisen harkinnan perusteella ottaen huomioon hoitoa tarvitsevan henkilön sen hetkinen terveydentila sekä sairauden luonne ja sairauden todennäköinen kulku aikana, jonka henkilön oleskelu Suomessa kestää. Kussakin yksittäistapauksessa arvioitaisiin, edellyttääkö henkilön yksilöllinen tilanne välttämättä muuta kuin kiireellistä hoitoa. Epäselvissä tilanteissa arvioinnin tekisi viimekädessä lääkäri (s. 37).

Yhdenvertaisuuden toteutumiseksi on välttämätöntä, että hyvinvointialueita ja lain soveltamisesta vastaavia henkilöitä koulutetaan ja ohjeistetaan velvollisuudesta edistää perusoikeuksien- ja ihmisoikeuksien toteutumista, yksilöllisen lääketieteellisen tarpeen arvioinnin periaatteista sekä muista kyseessä olevan henkilöryhmän hoitoon liittyvistä kysymyksistä.

Totean lopuksi, että perustuslain 22 §:ssä asetetaan julkiselle vallalle velvoite turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. En ole voinut vakuuttua hallituksen esityksen perusteluiden perusteella, että esitetty sääntely, on tehokas ja oikeasuhtainen keino esityksen tavoitteiden toteutumiseksi. Esityksen tavoitteiden ensisijainen edistämiskeino on toimiva ja tehokas paluu- ja palautusjärjestelmä. Esityksen perusteluissa esitettyjen tutkimustietojen perusteella terveydenhuolto-oikeuden merkitys laittoman maahantulon ja maassaolon hillinnässä on vähäinen. Voimassa olevalla lailla ei ole todettu olleen vaikutusta laittomasti maassa oleskeleville tarkoitettuja välttämättömiksi arvioituja terveystalouksia käyttäneiden henkilöiden lukumäärään tai palvelujen kustannuksiin.